

Д.О.НІКОЛАЙЧУК*

**КИЇВСЬКЕ ГУБЕРНСЬКЕ ПРАВЛІННЯ:
ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)**

Аналізуються повноваження Київського губернського правління, висвітлюються історико-правові та організаційні аспекти діяльності цієї інституції державної влади на місцях, визначаються етапи формування. На основі широкого комплексу архівних матеріалів доводиться, що губернське правління стало однією з ключових адміністративних установ краю та разом із губернатором виконувало адміністративну й контрольню-виконавчу функції, будучи головним колегіальним органом імперської влади, що вирішував основні питання життя території.

Ключові слова: Київське губернське правління, цивільний губернатор, чиновник, відділення, стіл.

Важливою інституцією у системі реалізації державної політики імперською владою в українських губерніях Російської імперії були губернські правління. Історія діяльності та функціонування Київського губернського правління у сучасній історичній науці належним чином не досліджена. Українська історіографія останніх десятиліть мало зверталася до студіювання становлення та функціонування інституту губернського правління як органу виконавчої влади на місцях. М.Бармак¹, досліджуючи функціонування губернських правлінь Правобережної України, розглянув загальні історико-правові аспекти, не зазначаючи особливостей в організації діяльності цих установ. О.Маркевич² з'ясувала специфіку владних повноважень Волинського губернського правління та виявила факти, що вплинули на формування відмінної від внутрішніх російських губерній його структури. Нормативно-правовим аспектам функціонування Чернігівського губернського правління присвячено розділ кандидатської дисертації Р.Воробей³, при цьому авторка не дослідила етапів формування його повноважень. У працях В.Желізняк⁴, А.Скрипник⁵ губернське правління розглядається як виконавчий орган влади при цивільному

* *Николайчук Дмитро Александрович – аспірант Інституту історії України НАН України, відділ історії України XIX – початку XX ст.*

E-mail: nikolaychuk800@gmail.com

¹ *Бармак М.* Повноваження та діяльність губернських правлінь Волинської, Подільської та Київської губерній (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) // Краєзнавство. – 2006. – №1/4. – С.145–149.

² *Маркевич О.* Губернське правління як місцева державна установа кінця XVIII – першої половини XIX ст. (на прикладі Волинської губернії) // Український історичний журнал. – 2012. – №3. – С.89–106.

³ *Воробей Р.* Формування та становлення системи місцевих органів державної влади та управління в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. – Чернігів, 2009. – 354 с.

⁴ *Желізняк В.* Губернатор в системі місцевого управління Російської імперії 1796–1914 рр. (на матеріалах Волинської губернії): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Тернопіль, 2013. – 24 с.

⁵ *Скрипник А.* Діяльність адміністративних установ Подільської губернії (1793–1914 рр.): Дис. ... канд. іст. наук. – К., 2006. – 245 с.

губернаторі, натомість реорганізація губернських правлінь 1861 р., яка змінювала їх внутрішню структуру та кадровий склад, залишилася поза увагою. Російський історик С.Любичанковський, використовуючи структурно-функціональний підхід до аналізу губернської влади, відносить губернське правління за ступенем включеності до губернаторської влади до першої ланки, що підтверджує його значимість у системі місцевого управління Російської імперії⁶.

Значну кількість документальних джерел у нашому дослідженні складають матеріали вітчизняних архівосховищ (діловодство Київського губернського правління та губернської адміністрації, циркуляри й розпорядження МВС, надіслані на місце). Оригінали й копії документів, що стосуються нашої проблематики, зберігаються у Центральному державному історичному архіві України в м. Київ (ф.442 – «Канцелярія київського, подільського та волинського генерал-губернатора»), Державному архіві Київської області (ф.1 – «Київське губернське правління», ф.2 – «Канцелярія київського цивільного губернатора»). Важливими джерелами для розкриття теми стали закони Російської імперії у сфері адміністративного управління, нормативно-правові акти імператора та міністерства внутрішніх справ, яким безпосередньо підпорядковувалися губернські управлінські інституції.

Інститут губернського правління у системі місцевого державного управління запроваджено указом імператриці Катерини II від 7 листопада 1775 р., за яким цей орган, безпосередньо підпорядковуючись Сенату, мав забезпечувати загальне управління губернією та доводити до місцевих установ і чиновників закони, укази імператора, розпорядження вищих органів державної влади, здійснювати контроль за їх виконанням⁷. За своїм правовим статусом губернське правління прирівнювалося до вищих виконавчих органів державної влади на місцях. У п.413 нормативного акта від 1775 р. зазначалося: «Губернське правління є нарівні з колегіями, і для того окрім імператорської величності й Сенату ні від кого не приймає законів та указів»⁸. Київське губернське правління (намісництво) розпочало свою діяльність 16 вересня 1781 р. – відразу після заснування Київського намісництва⁹. Воно складалося з губернатора (головуючий) і двох радників¹⁰. Імператор Павло I не схвалював запроваджених Катериною II таких управлінських принципів, як колегіальність, відносна самостійність державних установ, місцеве управління, що формувалося на виборному принципі. А тому намагався замінити виборних представників імперської адміністрації чиновниками, незалежними від станових інтересів, проте здатними виконувати його монаршу волю. Він відмовився від триступеневої системи управління державою (імператор – генерал-губернатор – губернатор) і

⁶ Любичанковський С. Губернское правление в системе губернаторской власти в последнее десятилетие существования Российской империи (на материалах Урала). – Екатеринбург, 2003. – 275 с.; Любичанковський С. Організація губернаторської влади в європейській частині Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст. // Український історичний журнал. – 2007. – №4. – С.82–90.

⁷ Полное собрание законов Российской империи (далі – ПСЗРИ). – Собр. 1-е. – Т.20. – №14392. – С.229–304.

⁸ Там же. – С.287.

⁹ Там же. – Т.21. – №15228. – С.247.

¹⁰ Там же. – Т.20 – №14392. – С.232.

перевів державне управління на двоступеневу: імператор – Сенат/губернатор, причому губернатор підпорядковувався безпосередньо імператорові, зосереджуючи у своїх руках адміністративно-поліцейські, військові й фінансові питання життя підвладної території¹¹. У період правління Олександра I значення губернського правління зросло. Своїми указами від 16 серпня 1802 р.¹² й від 21 серпня 1816 р.¹³ він наголошував, що губернатор має здійснювати управління в губернії не одноосібно, а спираючись на губернське правління.

Таким чином, губернське правління як інститут державної влади російського самодержавства в українських губерніях було вищим колегіальним виконавчим органом державної влади, підпорядкованим безпосередньо імператорові та Сенату, сфера повноважень його охоплювала всі напрями управління губернією, а головував у ньому або генерал-губернатор, або губернатор (за їх відсутності ці обов'язки виконував віце-губернатор).

Запровадження в 1802 р. міністерств та їх відомчих інституцій у губерніях (губернські казенна й цивільна, а також кримінальна палати) створило певну неузгодженість у діяльності та взаємодії інститутів губернатора й губернського правління з очільниками міністерств та їх відомчими установами на місцях. У результаті виникла організаційно-правова колізія, за якої губернатор, будучи представником імператора у краї (представником вищої влади в губернії), одночасно був чиновником міністерства внутрішніх справ, що підпорядковувався міністрові. Відповідно й губернське правління, підлягаючи Сенатові, потрапляло в підпорядкування МВС. Водночас міністри не мали права надсилати розпорядження губернським правлінням – вони адресували їх безпосередньо губернаторові, що, своєю чергою, породжувало неузгодженість розпоряджень Сенату та міністерств губернським правлінням, бюрократичну тяганину, зростання документообігу.

Упродовж першої чверті XIX ст. у зв'язку зі збільшенням кількості справ, що вирішувалися в губернському правлінні, чисельний склад і структура останнього постійно змінювалися¹⁴. Чисельність та склад Київського губернського правління визначав іменний імператорський указ від 14 листопада 1824 р. «Про штати губернських правлінь і про прибавку утримання», який передбачав збільшення посадовців губернського правління. До його складу вводилися радник та асесор. Ці чиновники утворювали загальне присутствіє губернського правління, повноваження якого передбачали вирішення загальних справ: нагляд за виконанням законів, ознайомлення (через губернського прокурора) з новими законодавчими актами, участь у торгах на підряди, загальні розпорядження з усіх питань управління¹⁵.

Усі виконавчі справи губернського правління перебували у віданні канцелярії, структура якої на початку XIX ст. не була чітко визначеною та включала

¹¹ Шандра В. Деспот-реформатор. Імператор Росії Павло I: Pro et contra [Електронний ресурс]: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/despot-reformator>

¹² ПСЗРИ. – Собр. 1-е. – Т.27. – №20372. – С.221–222.

¹³ Там же. – Т.33. – №26407. – С.996–997.

¹⁴ Бармак М. Повноваження та діяльність губернських правлінь... – С.145.

¹⁵ ПСЗРИ. – Собр. 1-е. – Т.44: Книга штатов. – Ч.2. – №30116. – С.201.

експедиції, відділення, столи¹⁶. Організаційне оформлення канцелярії губернського правління відбулося згідно з указом «Про штати губернських правлінь та про прибавку утримання» (1824 р.). Так, канцелярія Київського губернського правління складалась з чотирьох експедицій: поліцейська, судова, цивільна, будівельна¹⁷. Кожну експедицію очолював член правління, а до складу канцелярії входили секретар, протоколіст, реєстратор та інші службовці¹⁸.

Виступ декабристів (1825 р.), польське повстання (1830 р.), дальше зростання документообігу, бюрократичні колізії у системі місцевого управління стали тими чинниками, що в період правління імператора Миколи I спричинили подальше реформування структури та складу губернських правлінь. За імператорським указом від 30 жовтня (4 листопада) 1831 р. «Про надання всім наявним місцям та посадовим особам у західних губерніях тих назв, які існують у великоросійських губерніях», у губернських правліннях, у тому числі Київському, призначення радників узгоджувалося з міністерством внутрішніх справ, а також тимчасовим військовим губернатором; земських справників і засідателів, городничих та поліцмейстерів – із цивільним губернатором; скасовувалися посади підкоморіїв, комірників, возних і хорунжих, яких не було в російських державних структурах¹⁹.

«Загальний наказ цивільним губернаторам» від 2 червня 1837 р. чітко визначав коло питань, які мали розглядатися колегіально, і тих, що перебували лише в компетенції губернатора²⁰. Згідно з «Положенням про порядок діловодства в губернських правліннях» від 2 червня 1837 р. (далі – «Положення...» 1837 р.), колегіальність розгляду питань губернським правлінням полягала в тому, щоб засідання проходили у складі головуючого губернатора й чотирьох радників, старший з яких був віце-губернатором, а саме провадження справ здійснювалося в канцелярії, яка складалась з чотирьох відділень, а ті, своєю чергою, поділялися на столи²¹. Із метою поліпшення функціонування губернського правління до його складу було також введено нову посаду – віце-губернатора, чиїми головними обов'язками було заміщення відсутнього губернатора й нагляд за правлінням у цілому, особливо за його діловодством²². Колегіальність управління здійснювалася через загальне присутствіє губернського правління, очільником останнього був губернатор. Це означало, що керівник губернії був для губернського правління не просто вищою посадовою, а однією з головних посадових осіб і здійснював керівництво особисто в тих випадках, коли сам уважав це за необхідне²³. Рішення загального присутствія губернського правління оформлялися у «журналах», де вказувалася інформація щодо суті справи та кінцевого рішення. Журнал затверджувався губернатором

¹⁶ Там же.

¹⁷ Державний архів Київської області (далі – ДАКО). – Ф.1. – Оп.295. – Спр.13994. – Арк.2–6.

¹⁸ Бармак М. Повноваження та діяльність губернських правлінь... – С.145.

¹⁹ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.6. – Ч.2. – №4894. – С.159–160.

²⁰ Там же. – Т.12. – Ч.1. – №10303. – С.361–439.

²¹ Там же. – №10304. – С.440–442.

²² Любичанковский С., Михайлов Д. Полномочия высшей региональной власти в Российской империи: анализ нормативно-правовой базы (1775–1914) // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – Вып.3 (Т.16). – Самара, 2014. – С.217.

²³ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.12. – Ч.1. – №10304. – С.439.

і тільки після цього зафіксоване рішення набувало чинності. Водночас рішення губернських правлінь навіть із доволі обмеженого кола питань щодо судової частини передбачали прийняття колегіального висновку, але з обов'язковим затвердженням губернатора²⁴. Згідно з нормами діловодства, справа спочатку повинна була розглядатися відповідними чиновниками губернського правління, які рекомендували порядок її вирішення. Потім журнал, де вказувалася суть справи й ухвалені рішення, підписувався радником того відділення, в якому справа провадилася. Після цього журнал передавався на підпис іншим радникам, від них - віце-губернаторові, а відтак на затвердження губернатору. Якщо останній був незгодним із журнальними постановами, то вони могли на його розсуд бути зміненими або й скасованими. Однак практика показала, що такого порядку розгляду справ на місцях не дотримувалися, і губернське правління не могло прийняти самостійно рішення без санкції очільника губернії. До колегіального розгляду належали справи щодо корчемства, вирубки лісів, сумнівів із приводу застосування законів та з питань про підсудність²⁵. «Положення...» 1837 р. чітко визначало порядок розгляду справ губернськими правліннями та їх чиновниками²⁶, утім терміни не регламентувалися (в документі лише наголошувалося на оперативності роботи чиновників – «негайно відправляють», «негайно роздають», «негайно вносять»)²⁷. Такі особливості нормативно-правового забезпечення діяльності службовців губернських установ породжували чиновницьку тяганину²⁸.

Одночасно із запровадженням «Положення...» 1837 р. було видано указ від 3 червня того року «Штати губернських і повітових установ», за яким усі губернії поділялися на три розряди, визначалися відповідні кошториси. Так, кошторис губернського правління першого розряду становив 61 тис. руб. на рік, другого – 57 тис. руб., третього – 52 тис. руб.²⁹ Київське губернське правління відносилось до першого розряду та складалося з губернатора, віце-губернатора, старшого радника, трьох радників, секретаря, головного реєстратора, чотирьох реєстраторів відділень, його помічника, чотирьох старших столоначальників, шести столоначальників, десяти їхніх помічників, перекладача, архіваріуса, його помічника, ексекютора, його помічника, писарів. Усього до складу Київського губернського правління входило 69 осіб³⁰. У відповідності до «Табелі про ранги» губернаторові присвоювався IV ранг, віце-губернаторові – V, радникам – VI, правителеві справ присутствія – VIII, старшим столоначальникам – IX, головному реєстраторові, столоначальникам, перекладачеві – X, реєстраторам відділень, поміщикам столоначальників, архіваріусові, ексекюторові – XII, поміщикам головного реєстратора, архіваріуса й інквізитора – XIV.

²⁴ Бармак М. Повноваження та діяльність губернських правлінь... – С.146.

²⁵ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.12. – №10304.

²⁶ Там же. – С.447.

²⁷ Балова М. «Означенные подтверждения оставляются без внимания и исполнения»: Архангельское губернское правление в первой половине XIX в. // Вестник Российского университета дружбы народов: Серия «История России». – Вып.3. – Москва, 2009. – С.91.

²⁸ Бармак М. Повноваження та діяльність губернських правлінь... – С.147.

²⁹ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.12. – Ч.2: Штаты и таблицы. – №10304. – С.87–88.

³⁰ Там же.

Посада писаря рангу не мала. Їм присвоювалися розряди: вищий, середній, нижчий. На думку російської дослідниці М.Балової, оформлення та впорядкування організаційної структури губернського правління мало забезпечити бездоганне ведення встановленого «Положенням...» 1837 р. єдиного для всіх губерній порядку діловодства й документообігу³¹.

Невирішеність правового розмежування повноважень губернатора та губернського правління, відсутність дієвого механізму убезпечення від втручання в його справи губернатора, необхідність відокремлення функцій губернського правління та губернських адміністративних органів, великий обсяг поточного діловодства в діяльності губернського правління обумовили подальшу реорганізацію інститутів адміністрації на місцях.

2 січня 1845 р. з'явився іменний указ Миколи I «Установи для губернських правлінь» (далі – «Установи...» 1845 р.)³², який змінював їх кадровий склад та запроваджував ряд нових підрозділів. Зокрема до загального присутствія вводилися губернатор, віце-губернатор, три радника, один з яких був старшим, та один асесор; віце-губернатор звільнявся від керівництва 1-м відділенням і як перша після губернатора посадова особа в губернії забезпечував безпосереднє керівництво губернським правлінням; у структурі канцелярії губернського правління було створено: а) канцелярію загального присутствія, яку очолював старший секретар і в підпорядкуванні котрого були два його помічники (один із них керував ревізійним столом, а інший одночасно міг бути перекладачем), реєстратор та ексектор із помічниками, а також помічники столоначальників і канцелярські служителі; б) ревізійний стіл, підпорядкований віце-губернаторові (контролював документообіг та розгляд справ у самому губернському правлінні)³³. Окрім штатних канцеляристів, які отримували встановлене жалування, до складу відділень губернського правління входили ще й посадові особи, котрі перебували на випробувальних термінах без платні, при чому таких було більше саме в тих підрозділах, в яких із-поміж основних повноважень передбачались й додаткові. За «Установами...» 1845 р. структура губернської адміністрації виглядала таким чином: губернське правління складалося з губернського присутствія (головував губернатор або віце-губернатор) та канцелярії губернського правління, яка складалася з канцелярії губернського присутствія (керівництво здійснював старший секретар) і поділялася на структурні підрозділи: відділення, експедиції, столи, кількість яких змінювалася відповідно до завдань. Відділення губернського правління та їх структурні підрозділи (столи) створювалися відповідно до штатного розпису, але кількісний склад канцелярських службовців збільшувався. Водночас зауважимо, що в Київській губернії нові штати запроваджувалися спеціальним положенням Комітету міністрів «Про поширення нових штатів губернських правлінь і губернаторських канцелярій на 19 губерній»³⁴. За «Установами...» 1845 р. (12 глав і 302 статті) справи губернського правління залежно від змісту та важливості розгляду

³¹ Балова М. «Означенные подтверждения оставляются без внимания и исполнения»... – С.92.

³² ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.20. – Ч.1. – №18580. – С.16–60.

³³ Там же. – С.17.

³⁴ Там же. – Т.21. – Ч.1. – №19773. – С.280.

поділялися на три категорії (1–2 – спільне рішення губернатора та губернського правління, 3 – лише губернського правління): 1) судові, які вирішувалися в губернському правлінні колегіально більшістю голосів (наприклад, про призначення чиновників до юридичної відповідальності, покарання за корчемство, вирубка лісу тощо); 2) адміністративні («1-го розряду»), рішення, які остаточно затверджувалися після санкції губернатора; 3) адміністративні («2-го розряду»), рішення, що приймалися губернським правлінням без участі губернатора³⁵. Такий порядок мав на меті значно прискорити процедуру вирішення справ. На відміну від «Положення...» 1837 р. в «Установах...» 1845 р. чітко визначалися терміни проходження та розгляду справ у губернському правлінні: на отримання справи й паперів від чергового – одна доба, узяття справи на облік реєстратором – одна доба, відтак на третю добу вона передавалася столоначальникові. Підготовка справи у відділенні до обговорення на засіданні загального присутствія передбачала три доби. Було також регламентовано й робочий день губернського правління. Так, канцелярія розпочинала свою роботу о 9:00 год., а загальне присутствіє – о 12:00 год., робочий день останнього мав тривати до перегляду всіх справ, що виносилися на розгляд. Із метою посилення дисципліни серед чиновників «Установи...» 1845 р. встановлювали персональну відповідальність за зволікання при розгляді справ, втрату документів або службову недбалість³⁶.

Однією з новацій «Установ...» 1845 р. було посилення повноважень віце-губернатора в губернському правлінні. Так, згідно з «Положенням...» 1837 р., він очолював 1-ше відділення канцелярії губернського правління та був старшим із чотирьох радників, які складали загальне присутствіє³⁷. Натомість за «Установами...» 1845 р. віце-губернатор уже ставав помічником губернатора за губернським правлінням. Старший радник, якщо виникала така необхідність, заміняв віце-губернатора – у цьому випадку він підписувався «За віце-губернатора» та переймав усі його права й обов'язки за губернським правлінням, а відділення, очолюване старшим радником, передавалося в підпорядкування асесорові, який засідав у загальному присутствії губернського правління й одночасно заміщав старшого радника³⁸.

Таким чином, «Установи...» 1845 р. продовжили подальше формування організаційної структури губернського правління, запровадивши ряд важливих підрозділів, відповідальність чиновників губернського рівня, унормувавши порядок діловодства й документообігу та ставши одним з основних нормативно-правових актів, який визначав місце губернського правління у системі устрою Російської імперії.

Таким чином, від 1775 р. та впродовж першої половини ХІХ ст. відбувалося правове оформлення організаційної структури губернського правління як інституції у системі адміністрації (складалося з загального губернського присутствія, канцелярії губернського правління у складі канцелярії губернського

³⁵ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.20. – Ч.1. – №18580. – С.25.

³⁶ Там же. – С.19, 22.

³⁷ Там же. – Т.12. – Ч.1. – №10304. – С.439.

³⁸ Там же. – Т.20. – Ч.1. – №18580. – С.24.

присутствія та відділень і столів), законодавче визначення його кадрового складу, розподіл посадових функцій та повноважень між чиновниками, регламентація ведення діловодства та документообігу, взаємовідносини між губернатором та губернськими установами. Законодавчі акти першої половини XIX ст. спрямовувалися на жорстку уніфікацію діяльності губернських правлінь, встановлення підзвітності й підконтрольності їх діяльності. До середини XIX ст. губернське правління з колегіально-дорадчої інституції при губернаторові стало органом місцевої виконавчої влади.

Реформи 1860–1870-х рр. у Росії та пов'язана з цим радикальна зміна соціально-економічних відносин неминуче вплинули на систему регіонального управління, адже від органів місцевої влади, які були безпосередніми виконавцями імперської волі на місцях, залежало впровадження ліберально-демократичних засад управління. Із метою поліпшення ефективності їх функціонування, уряд намагався провести структурні зміни в управлінні Київською губернією та здійснити реорганізацію діяльності губернського правління. Упродовж 1858–1859 рр. губернатори підготували пропозиції щодо реформування поліції. Поряд із цим київський військовий, подільський та волинський генерал-губернатор І.Васильчиков і київський цивільний губернатор П.Гессе внесли пропозиції щодо реорганізації діяльності установ губернської адміністрації та реформування організації діловодства в них. Вони ініціювали в 1859–1861 рр. експеримент, який передбачав об'єднати міську й земську поліцію по всій Київській губернії та об'єднання губернських установ міністерства внутрішніх справ міста Києва у загальне київське губернське правління з однією канцелярією та спільним діловодством, яке мав очолювати київський губернатор³⁹.

17 березня 1859 р. Комітет міністрів дозволив І.Васильчикову об'єднати губернські установи МВС Києва (крім приказу громадської опіки й тюремного комітету) у загальне київське губернське правління з однією канцелярією та спільним діловодством, яке очолював губернатор⁴⁰, із метою «звільнити Київське губернське правління від розгляду судових та інших справ, [...] крім справ про корчемство, щодо яких зберегти порядок, нині існуючий»⁴¹.

Згідно із затвердженими 9 лютого 1861 р. І.Васильчиковим штатами, загальне київське губернське правління очолив губернатор. Структурно воно включало загальне присутствіє губернського правління (губернатор – головуєчий, віце-губернатор, асесор, старший радник, два радника, губернський лікарський інспектор, губернський інженер, губернський архітектор, керівник земського відділення) та канцелярію губернського правління (складалася з шести відділень і п'ятнадцяти столів), очільником був віце-губернатор.

Канцелярія губернського правління складалася з шести відділень: поліцейського, слідчого, господарського, земського, будівельного, лікарського, а також із

³⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). – Ф.442. – Оп.34. – Спр.1418. – Арк.3.

⁴⁰ Шандра В. Київське генерал-губернаторство (1832–1914): історія створення та діяльності, архівний комплекс і його інформативний потенціал. – К., 1999. – С.291.

⁴¹ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.34. – Ч.1. – №34251. – С.208.

газетного та особливого столів. До її складу також входили такі посадові особи, як секретар із помічником, реєстратор із двома помічниками, скарбничий («казначей»), два його помічники, бухгалтер по земському відділенню з помічником, бухгалтер по господарському відділенню з двома помічниками, архіваріус та його помічник, ексекUTOR із помічником⁴². Поліцейське, слідче та господарське відділення очолювали радники канцелярії, один з яких, за поданням губернатора, затверджувався міністром внутрішніх справ у званні старшого радника. Посадовцями поліцейського, слідчого, господарського відділень були радник (очолював відділення), три столоначальники та чотири помічники⁴³. У поліцейському відділенні складалися розрахункові відомості по установах та особах губернії, що відносяться до МВС; здійснювалося листування з питань утворення та функціонування станових установ губернії; забезпечувалися печатками й гербами відповідні губернські установи, здійснювалися розпорядження щодо рекрутських наборів; службовці займалися збором відомостей про народонаселення, іноземців, які проживають на території губернії⁴⁴. Слідче відділення відало порядком здійснення слідчих справ; розглядало питання про неправомірні дії чиновників; займалося виконанням вироків, розміщенням арештантів, забезпечення їх одягом та продовольством; здійснювало нагляд за діяльністю тюремної поліції, питаннями підсудності осіб⁴⁵. Господарське відділення займалося питаннями утримання поліції, магістратів, міських дум, міських лікарів, пожежних частин; розподіленням міських земель, передачею їх в оренду; відкриттям ярмарків і торгів; наданням дозволів на будівництво приватними особами господарських та промислових споруд; наданням євреям дозволу на купівлю в Києві нерухомого майна; утворенням міщанських і міських установ⁴⁶. Посадовцями лікарського відділення були інспектор лікарської частини, оператор, акушер, столоначальник та його помічник. У лікарському відділенні на чолі з губернським лікарським інспектором розглядалися справи, які раніше належали до лікарської управи, комітету громадського здоров'я та вісяного комітету⁴⁷. Будівельне відділення, очолюване губернським інженером, окрім нього включало ще такі посади: губернського архітектора, депутата від дворянства, молодшого інженера, молодшого архітектора, трьох техніків, одного столоначальника та двох його помічників. У будівельному відділенні розглядалися справи, які перейшли від будівельної та дорожньої комісії⁴⁸. Посадовцями земського відділення були керівник, член комісії народного продовольства, двоє столоначальників, двоє їхніх помічників, бухгалтер та його помічник. У земському відділенні розглядалися справи, які раніше належали до комісії народного продовольства та особливого у земських повинностях присутствія⁴⁹. В особливому столі зосереджувалися справи щодо адміністративних питань (звільнення,

⁴² ЦДІАК України. – Ф.442. – Оп.44. – Спр.328. – Арк.153–154.

⁴³ Там само. – Оп.35. – Спр.1590 (ч.5). – Арк.38–46.

⁴⁴ Там само. – Спр.1590а (ч.2). – Арк.119–122 зв.

⁴⁵ Там само. – Арк.123–124 зв.

⁴⁶ Там само. – Арк.125–127 зв.

⁴⁷ Там само. – Спр.1590 (ч.5). – Арк.38–46.

⁴⁸ Там само. – Арк.38–46.

⁴⁹ Там само.

переміщення, відпустки, нагородження, складання формулярних списків чиновників тощо), ведення листування стосовно штатів «наявних місць», здійснення розпоряджень після виявлення неточностей при їх ревізії⁵⁰. Особливий стіл складався з одного столоначальника⁵¹. У газетному столі розглядалися питання друку та розсилки «Губернских ведомостей»; проводилися перевірка і складання звітності щодо сум, здійснених київськими губернськими статистичним комітетом і типографією; проводилися розпорядження з господарської частини губернського правління; готувалися бланків для різного роду установ⁵². До складу газетного столу входили начальник і його помічник⁵³. Усього штат Київського губернського правління включав 68 осіб.

Отже в результаті реформи управління 1859–1861 рр. різні відомства МВС, що діяли в Київській губернії, було об'єднано в єдиний орган і на основі губернського правління почало функціонувати загальне київське губернське правління, очолюване губернатором із канцелярією, шістьма відділеннями, газетним та особливим столами і єдиним діловодством. Із його компетенції вилучався ряд судових повноважень.

Принципово важливим став виданий 8 червня 1865 р. іменний указ імператора Олександра II Сенату під назвою «Тимчасові правила про реформування губернських установ МВС у 37 губерніях» (далі – «Тимчасові правила...»)⁵⁴, який встановлював новий устрій губернських урядових установ та збільшував роль губернських правлінь в управлінні територією шляхом передачі їм незначних поточних справ, які раніше перебували в компетенції губернатора⁵⁵.

«Тимчасовими правилами...» 1865 р. до губернського правління приєднувалися лікарська управа, губернський комітет громадського здоров'я, будівельна та шляхова комісії. Відтепер правління складалося із загального присутствія (губернатор, віце-губернатор, радники, губернські лікарський інспектор, інженер, архітектор, а також асесор) і канцелярії, яка поділялася на відділення під керівництвом радників. Губернатор, віце-губернатор, радники та асесор були постійними членами загального присутствія, решта чиновників брали участь у засіданнях лише в тих випадках, коли розглядалися справи, що стосувалися будівельної або лікарської частин⁵⁶. Водночас передбачалося, що при губернському правлінні перебували губернський землемір і креслярська комісія з особливими й повітовими землемірами, а також воно мало друкарню, реєстратуру, архів, чиновників із рахункової та кредитної частин⁵⁷.

Згідно з «Тимчасовими правилами...» 1865 р., справи губернського правління поділялися на судові та адміністративні⁵⁸. До перших належали: пере-

⁵⁰ ДАКО. – Ф.1. – Оп.336. – Спр.5133. – Арк.27–29.

⁵¹ Сборник статистических сведений о Киевской губернии за 1859 г. (С адрес-календарём лиц, служащих в губернии на 1861 г.). – С.170.

⁵² ДАКО. – Ф.1. – Оп.336. – Спр.5133. – Арк.30.

⁵³ Сборник статистических сведений о Киевской губернии за 1859 г. ... – С.170.

⁵⁴ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.40. – Ч.1. – №42180. – С.633–638.

⁵⁵ Михеева Ц. Эволюция института губернаторства в Российской империи: историко-правовой аспект: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – Москва, 2006. – С.18.

⁵⁶ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.40. – Ч.1. – №42180. – С.634.

⁵⁷ Там же. – С.635.

⁵⁸ Там же.

дача справ чиновників до суду; справи про викорчовування та вирубку лісу; справи щодо правочинності законів; скарги на зволікання у судах першого ступеня⁵⁹. Судові справи вирішувалися більшістю голосів членів загального присутствія губернського правління⁶⁰. Адміністративні справи, своєю чергою, поділялися на два типи: які потребували попереднього обговорення (вирішувалися колегіально та затверджувалися губернатором); справи, що передбачали виконання законних приписів (вирішувалися губернатором або віце-губернатором). Губернським правлінням було надано право дозволяти відкривати промислові й торговельні установи, приватні друкарні, аптеки, призначати та звільняти з посад лікарів. Раніше це було прерогативою міністерства внутрішніх справ. Скасувати рішення губернських правлінь могли лише імператор або Сенат⁶¹.

У відповідності до «Тимчасових правил...» 1865 р. МВС видало «Інструкцію про деякі зміни та поліпшення структури та штатів губернських установ», яку було розіслано всім генерал-губернаторам і в якій детально визначався склад канцелярії губернського правління та порядок діловодства, за яким кожне відділення поділялося на столи під керівництвом діловодів, кількість котрих губернське правління могло самостійно змінювати⁶². Подібні дії міністерства внутрішніх справ, на наш погляд, були спрямовані на вдосконалення системи внутрішнього діловодства в губернському правлінні, що особливо ускладнилося під час упровадження ліберально-демократичних реформ (аграрної 1861, земської та судової 1864 рр.).

За «Тимчасовими правилами...» 1865 р. (порівняно з «Установами...» 1845 р.) передбачалося скорочення одного столу розподільчого відділення та ревізійного столу, а справи останніх двох передавалися до новоствореного особливого столу, який мав розглядати питання господарської, грошової, ексекторської, архівної, типографської, реєстраторської частин губернського правління. До цього ж столу надходили звіти щодо діловодства губернського правління та підвідомчих йому установ. «Тимчасовими правилами...» 1865 р. також створювалися два нових відділення: будівельне й лікарське, які очолювали губернські інженер та лікарський інспектор⁶³.

Відповідно до «Тимчасових правил...» 1865 р. МВС було зобов'язане переглянути діловодство і штати губернських правлінь та губернаторських канцелярій Київської, Подільської, Волинської, Лівонської й Оренбурзької губерній для встановлення одноманітності в губернському управлінні Російської імперії, а також для узгодження з чинними правилами та штатами⁶⁴. Станом на початок 1865 р. Київське губернське правління складалося з шести відділень (поліцейського, господарського, слідчого, земського, лікарського, будівельного) та п'ятнадцяти столів, у тому числі газетного й особливого,

⁵⁹ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.40. – Ч.1. – №42180. – С.635.

⁶⁰ Там же.

⁶¹ Там же.

⁶² ДАКО. – Ф.1. – Оп.295. – Спр.70625. – Арк.69–70.

⁶³ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.40. – Ч.1. – №42180. – С.634–635.

⁶⁴ Там же. – С.634.

затверджених під час реорганізації І.Васильчикова 1861 р.⁶⁵ Нововведення, здійснені ним, настільки сподобалися Олександрові II, що їх було поширено на Подільську та Волинську губернії, а діяльність київського генерал-губернатора ставилася за приклад усім іншим. Пізніше пропозиції І.Васильчикова було реалізовано в Лівонській губернії, а згодом упроваджено у 45 російських губерніях і Бессарабській області, завдяки чому вдалося забезпечити контроль держави в Київському генерал-губернаторстві та зміцнити становище «внутрішніх губерній»⁶⁶. Можна констатувати, що деякі положення реформи І.Васильчикова 1859–1861 рр. було використано при підготовці «Тимчасових правил...» 1865 р. Водночас слід відзначити, що структура і склад реорганізованого Київського губернського правління дещо відрізнялися від запропонованого в «Тимчасових правилах...» 1865 р. варіанту, що було пов'язане з невпровадженням у правобережних українських губерніях земської (1861 р.) і частковим упровадженням судової (1864 р.) реформ.

23 червня 1865 р. міністр внутрішніх справ П.Валуев звернувся до київського, подільського та волинського генерал-губернатора Д.Бібікова з дорученням підготувати пропозиції щодо впровадження «Тимчасових правил...» 1865 р. в підвладному йому краї. Ділове листування між губернською канцелярією та МВС щодо доцільності нових штатів Київського губернського правління тривало до червня 1866 р. У результаті П.Валуев, урахувавши аргументи Д.Бібікова, вирішив залишити без змін поточні штати та відтермінувати введення нових до «сприятливих обставин»⁶⁷. При цьому зазначалося, що порядок внутрішнього діловодства в губернських правліннях Київщини, Поділля та Волині здійснюватиметься згідно з «Тимчасовими правилами...» 1865 р.⁶⁸

14 жовтня 1869 р. (1 січня 1870 р.), згідно із затвердженим імператором рішенням Державної ради «Про штати лікарських відділень губернських правлінь» до їх складу було введено посаду фармацевта, а також, як експеримент, на два роки скорочено посади акушера й оператора⁶⁹. Станом на 16 червня 1876 р. лікарське відділення Київського губернського правління складалося з інспектора лікарської частини (очолював відділення) та його помічника, столоначальника з помічником. Проаналізувавши «Пам'ятні книги» та «Адрес-календарі» Київської губернії з 1870 по 1914 рр. можемо констатувати, що посаду фармацевта тут так і не було запроваджено.

Окрім того, у підпорядкуванні Київського губернського правління перебували губернська креслярська комісія, друкарня, архів, реєстратура, а очільник губернської креслярської – губернський землемір, із 1874 р. входив до складу загального присутствія губернського правління й за правовим статусом прирівнювався до губернського інженера та лікарського інспектора⁷⁰.

Отже суперечливість і непослідовність упровадження буржуазних реформ 1860–1870-х рр. обумовили лише часткове реформування старого апарату

⁶⁵ ЦДІАК України. – Ф.442. – Оп.34. – Спр.1590 (ч.5). – Арк.42.

⁶⁶ Шандра В. Київське генерал-губернаторство (1832–1914)... – С.292–293.

⁶⁷ ЦДІАК України. – Ф.442. – Оп.44. – Спр.328. – Арк.123 зв. – 124.

⁶⁸ Там само.

⁶⁹ ПСЗРИ. – Собр. 2-е. – Т.44. – Ч.1. – №47511. – С.703.

⁷⁰ Там же. – Т.40. – Ч.1. – №42180. – С.635.

Київської губернії та збереження відмінностей у системі адміністративного управління українськими губерніями порівняно з рештою територій Російської імперії. Здійснюючи політику перетворень, самодержавство спиралося на існуючий бюрократичний апарат. Зміни, які робилися впродовж цього періоду, були несуттєвими й пов'язувалися з утворенням ряду нових структурних одиниць (відділень). У порівнянні з іншими губерніями Росії, упровадження «Тимчасових правил...» 1865 р. забезпечило збереження кадрового штату Київського губернського правління відповідно до затверджених розрахунків у ході реформи 1859–1861 рр. Ці штати були незмінними до 1876 р.

Подальше організаційне оформлення інституту губернського правління як органу імперської влади у Правобережній Україні було пов'язано з міською (1870 р.) та військовою (1874 р.) реформами. Особливо важливим у цьому контексті стало запровадження незалежних за своїм змістом і функціями органів місцевого й міського самоврядування, що безпосередньо вплинуло на повноваження губернського правління. Так, затвердженим імператором рішенням Державної ради від 9 травня 1876 р. «Про надання права міністрові внутрішніх справ скорочувати склад губернських правлінь і губернаторських канцелярій» очільника відомства внутрішніх справ було вповноважено змінити кадровий штат губернських правлінь і канцелярій. Міністр С.Ланської запровадив новий штатний розпис Київського губернського управління, до якого відтепер входили губернатор, віце-губернатор, старший радник, два радника, губернський лікарський інспектор, його помічник, губернські інженер, архітектор, землемір, секретар канцелярії, чиновник із рахункової та екзекуторської частин, реєстратор із помічником, архіваріус і його помічник, редактор (начальник газетного столу), помічник редактора, діловоди з помічниками⁷¹.

У відповідності до нового штатного розпису від 22 травня 1876 р. змінювалася структура Київського губернського правління та порядок діловодства між його підрозділами. Було відновлено роботу канцелярії загального присутства, справи поліцейського, слідчого, господарського відділень рівномірно розподілено між новоствореними 1-м, 2-м, 3-м відділення, а кількість столів у них зменшено з дев'яти до семи. Скасовувався особливий стіл, справи якого розподілялися між газетним столом і 1–3-м відділеннями. Було ліквідовано також земське відділення. Натомість зберігалися лікарське й будівельне⁷². Такий склад Київського губернського правління з незначними змінами проіснував до 1917 р.

Отже штат Київського губернського правління на 1876 р. склав 39 чиновників, яких було розподілено за загальним присутством губернського правління та його канцелярією, канцелярією губернського правління, п'ятьма відділеннями (1–3-те, будівельне, лікарське) та десятьма столами⁷³.

Законодавство, упроваджене в 1860–1870-х рр., забезпечивши нормативно-правове регулювання функціонування інституцій та підрозділів губернського правління, визначило їх правовий статус та повноваження в умовах поступової трансформації самодержавного устрою Росії в напрямі

⁷¹ ЦДІАК України. – Ф.442. – Оп.55. – Спр.191. – Арк.9.

⁷² Там само. – Оп.192. – Спр.131. – Арк.46–51.

⁷³ Там само.

буржуазно-парламентської моделі. Характеризуючи останній етап функціонування губернського правління (остання третина XIX – початок XX ст.), російський дослідник С.Любичанковський відзначає, що відповідне законодавство інтенсивно змінювалося до початку революції 1905–1907 рр. Було внесено практично 85% змін і доповнень до кодифікованого нормативно-правового акта «Установи для губернських правлінь»⁷⁴ і лише 15% їх припадає на період 1905–1909 рр. У 1910–1913 рр. змін у законодавстві практично не відбувалося⁷⁵.

Аналізуючи нормативно-правові акти, які визначали перелік функціональних напрямів роботи губернського правління, слід відзначити, що впродовж останньої третини XIX – початку XX ст. пріоритетними були адміністративно-поліцейські та контрольно-поліцейські. Губернське правління займалося такими важливими питаннями місцевого життя, як посилення матеріально-технічної бази міських і повітових поліцейських управлінь, збільшення кількісного складу та рівня оплати праці службовців, удосконалення структури управлінь та участь у безпосередньому проведенні визначених законом поліцейських функцій. Водночас губернське правління здійснювало ревізію діловодства управлінь, брало безпосередню участь у підборі, розподілі та переміщенні кадрів поліцейських чиновників по губернії⁷⁶.

Усі важливі справи, що розглядалися в губернському правлінні, вирішувалися колегіальним порядком. Виняток становили адміністративні функції другого розряду⁷⁷, які приймалися вищими посадовими особами: губернатором, віце-губернатором, або ж виконувалися безпосередньо керівниками відділень канцелярії⁷⁸. Водночас С.Любичанковський укажує на зростаючу роль у системі органів влади та інституцій управління губернією чиновників губернаторської канцелярії⁷⁹. На основі архівних матеріалів можемо констатувати справедливості оцінок і висновків С.Любичанковського про значимість губернського правління у системі органів губернської влади. Законодавчо встановлена форма діловодної документації в губернських правліннях була така, що її зміст не дозволяє нам визначити, чи мав місце розрив між законодавчо закріпленими правилами складання проекту постанови загального присутствія та її реальним утіленням. Матеріали діловодства свідчать, що ухвалення рішення за кожною журнальною постановою мало встановлений порядок: збір інформації та підготовка проекту рішення; оформлення рішення у вигляді журналу загального присутствія губернського правління, підписаного не менше, ніж трьома його членами, причому із зазначенням конкретної дати проведення відповідного засідання; затвердження губернатором. Тому цілком справедливим є висновок С.Любичанковського, що підпис губернатора на документі був лише

⁷⁴ Свод законов Российской империи (далі – СЗРИ). – Кн.1. – Т.2: Свод губернских учреждений. – Санкт-Петербург, 1892. – С.49–76.

⁷⁵ Любичанковский С. Законодательное обеспечение функционирования губернских правлений в 1892–1913 гг. // Вестник Оренбургского государственного университета. – Вып.3. – Оренбург, 2005. – С.232–233.

⁷⁶ Любичанковский С. Губернское правление и губернатор: механизм совместного функционирования (1892–1917) // Там же. – Вып.1. – Т.1. – Оренбург, 2008. – С.48.

⁷⁷ СЗРИ. – С.60–61.

⁷⁸ Там же.

⁷⁹ Любичанковский С. Губернское правление и губернатор... – С.50.

простою формальністю й це аж ніяк не було ознакою значного зменшення статусу губернського правління в управлінні краєм⁸⁰. Разом із тим такий стан справ відображав залежність губернського правління від губернаторських розпоряджень. У такому випадку обґрунтованим і доречним вважаємо твердження С.Любичанковського, що це була не типова залежність однієї установи від іншої, рівної за статусом, а звичайні взаємовідносини підлеглих і начальства у рамках однієї організації⁸¹. Такий порядок прийняття рішення був закріплений на законодавчому рівні: губернське правління, отримавши розпорядження від губернатора як від вищого за рангом посадовця, звітувало перед ним як перед своїм очільником, надаючи йому на затвердження власні журнали⁸².

Остання третина ХІХ – початок ХХ ст. відзначилися рядом структурних та організаційних змін у функціонуванні Київського губернського правління. Так, у складі канцелярії було утворено два нових підрозділи – тюремну інспекцію й ветеринарне відділення.

Тюремна інспекція у складі Київського губернського правління з'явилася 1 липня 1890 р.⁸³ Губернський тюремний інспектор (під безпосереднім керівництвом губернатора) здійснював нагляд за дотриманням благоустрою в місцях позбавлення волі та виконанням норм законодавства щодо порядку утримання в'язнів⁸⁴. Важливим нововведенням стало наділення тюремного інспектора повноваженнями віце-губернатора та включення його до складу загального присутствія губернського правління⁸⁵. Київська губернська тюремна інспекція складалася з семи осіб: інспектор (І.Прокопович) та його помічник (Н.Браєцький) і секретар (П.Басс), діловоди (І.Раховський, К.Поздняков) із помічниками (В.Батячев, Д.Подгурський)⁸⁶.

Утворення ветеринарного відділення губернського правління було пов'язане з реорганізацією лікарського відділення. Так, 1898 р. у складі Київського губернського правління було створено ветеринарне відділення на чолі з губернським ветеринарним інспектором та молодшим губернським ветеринаром⁸⁷. Ветеринарне відділення здійснювало нагляд за станом ветеринарної справи в Київській губернії та проводило керівництво заходами щодо епізоотій, відповідальність за які у загальному присутствії покладалася на губернського ветеринара, котрий у своїй діяльності керувався інструкцією, затвердженою МВС 29 квітня 1894 р.⁸⁸ 12 червня 1902 р. рішенням Державної ради губернських ветеринарних інспекторів перейменовували в інспекторів ветеринарних відділень⁸⁹.

На початку ХХ ст. було збільшено грошове утримання службовців губернського правління та скорочено деякі посади. Так, 23 березня 1912 р. встановлено новий тимчасовий розпис окладів чинів губернських правлінь і канцелярії губернаторів. Було виділено значні суми на утримання редакторів, губернських лікарських

⁸⁰ Любичанковский С. Губернское правление и губернатор... – С.50.

⁸¹ Там же.

⁸² СЗРИ. – С.67.

⁸³ ЦДІАК України. – Ф.442. – Оп.528. – Спр.242. – Арк.2.

⁸⁴ ПСЗРИ. – Собр. 3-е. – Т.10. – Ч.1. – №6653. – С.243.

⁸⁵ Там же. – С.243–245.

⁸⁶ Памятная книжка Киевской губернии на 1891 г. – С.5.

⁸⁷ Памятная книжка Киевской губернии на 1899 г. – С.122.

⁸⁸ Державний архів міста Києва. – Ф.163. – Оп.42. – Спр.22. – Арк.58–63.

⁸⁹ ПСЗРИ. – Собр. 3-е. – Т.22. – Ч.1. – №21686. – С.629.

інспекторів, на канцелярські й господарські потреби⁹⁰. Водночас у губернських правліннях було скорочено посади асесора, помічника секретаря, помічника чиновника по рахунковій та екекуторській частинах, бухгалтера і його помічника⁹¹.

На початок XX ст. Київське губернське правління являло собою доволі громіздку структуру, складаючись із загального присутствія, канцелярій загального присутствія та губернського правління, в яких відбувалося практичне ведення всіх справ губернії. Київське губернське правління як інституція у системі місцевого державного управління було ліквідоване в 1919 р.⁹²

Таким чином, із кінця XVIII – на початку XX ст. губернське правління остаточно оформилося як основний адміністративний орган місцевого управління територіями Російської імперії. Цей колегіальний орган виступав ланкою управління між вищою державною владою та місцевими органами державної влади й управління в губернії (повіті). При цьому губернське правління не було самостійним у своїй діяльності при вирішенні питань життя краю у відношенні до губернатора, оскільки вони разом складали єдину імперську інституцію у системі державної влади на місцях. Така далеко не ідеальна модель місцевого державного управління виявила свою дієздатність упродовж досить тривалого історичного періоду, забезпечивши виконання державно-управлінських рішень та органів центральної влади на місцях. Губернське правління, очолюване губернатором, охоплювало всі сфери життя краю. Хоча його керівником і головою був губернатор, проте існувала певна самостійність цього органу у прийнятті рішень та реалізації владних повноважень. Підпорядковуючись безпосередньо імператорові й Сенату, Київське губернське правління як колегіальний адміністративний та організаційно-розпорядчий орган являло собою доволі ефективну, хоча й забюрократизовану, місцеву імперську інституцію в Київській губернії, формування якої пройшло етапи становлення (1775–1836 рр.), організаційного оформлення (1837–1859 рр.), остаточного оформлення у системі управління українськими губерніями (1859–1875 рр.), подальшого вдосконалення й ліквідації (1876–1919 рр.).

⁹⁰ Там же. – Т.32. – Ч.1. – №36752. – С.258–259; Ч.2: Штаты и таблицы. – №36752. – С.47–48.

⁹¹ Там же. – Т.32. – Ч.1. – №36752. – С.258–259.

⁹² Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1919 г. – Москва, 1943. – С.7–8.

The article analyzes the authority of the Kyiv provincial government, highlights the historical legal and organizational aspects of the activities of the county government as the local state authority institution; the stages of formation of the Kyiv provincial government were determined, organizational structure of the Kyiv provincial government was researched. By studying a wide range of archive materials it was proved that the Kyiv provincial government was one of the main administrative institutions of the county, which together with the governor carried out an administrative and controlling executive function governing the Kyiv province, and the civil governor was not merely the highest official of the county who headed the county council, but together with the county government constituted the main collective body of imperial power in the county, which decided main issues in the region.

Keywords: Kyiv provincial government, Kyiv civil governor, official, official office, secretary desk.

